

811.163.41'282.2(497.6)

811.163.41'367.622'342.8

<https://doi.org/10.18485/kij.2024.71.1.3>**ДРАГОМИР В. КОЗОМАРА\***

Универзитет у Бањој Луци

Филолошки факултет

Оригинални научни рад

Примљен: 10. 3. 2024.

Прихваћен: 1. 4. 2024.

## АКЦЕНАТ ДВОСЛОЖНИХ ИМЕНИЦА СРЕДЊЕГ РОДА У ГОВОРУ БАСТАСА

У раду су анализирани акценатски типови двосложних именица средњег рода у говору Бастаса, села босанскограховске општине. Уз примарни циљ – да се што исцрпније ексцерпирају ријечи из наведене категорије, намјера је и да се утврди колико су акценти ових именица у басташком говору компатибилни са стањем које прописује Даничић, затим да се дијалекатска грађа упореди са приликама у сродним говорним типовима, првенствено оним који припадају западним српским говорима, као и са подацима из истраживања спроведеним при опису сусједних икавских говора ливањско-дувањског говорног типа.

Ранији дијалектолошки радови о западним српским говорима (већином карактеристични по штурим описима акценатског система) показују да је прозодијски систем ових говора веома близак оном кодификованом, премда нису необични ни случајеви међусобног преплитања акценатских типова у свим категоријама ријечи. С тим у вези, и овдје је сасвим очекивано да се углавном јављају подударња са Даничићевим правилима, али и поједина уопштавања као резултат укрштања разноврсних акценатских алтернација.

**Кључне ријечи:** говор Бастаса, двосложне именице средњег рода, акценат, Даничић, Даничићев акценатски тип, западнији српски говори, источнохерцеговачки (херцеговачко-крајишки дијалекат).

### И. Уводне напомене

1. Истраживање говора Бастаса, села босанскограховске општине смјештеног у доњем Ливањском пољу<sup>1</sup>, започето је крајем прошлог вијека. Од тада до данас највише је обрађен фонетски ниво (в. Рамић 1999а, Козомара 2018, 2019, 2022), три су рада посвећена акценатској проблематици (Козомара 2023а, 2023б, 2023в), а два лексички овога говора (Козомара 2002, Црњак/Козомара 2018). Ва-

\* dragomir.kozomara@flf.unibl.org

<sup>1</sup> Карактеристични подаци који су неопходни у оваквој врсти радова наведени су у Козомара 2022: 14–28, те их овдје не понављамо.

жне податке за опис акценатског система говора Бастаса доноси и рад у ком је обрађен акценат именичких замјеница у Бастасима сусједном ливањском селу Богдаши (Рамић 2008), за чији се говор према досадашњим истраживањима може констатовати да је мање-више потпуно идентичан басташком. М. Дешић је приликом проучавања западнобосанских ијекавских говора (1976) обухватио и Нуглашицу, село босанскограховске општине, такође сусједно Бастасима. На крају, треба поменути и студију Ђ. Чустовић о говору становништва доњег Ливањског поља (1961).

2. Према изоглосама одређеним у општој класификацији западнијих српских говора коју су утврдили П. Ивић и М. Драгичевић (в. Драгичевић 1986: 226–228, Ивић 1996: 146, Драгичевић 2001: 86–87) говор Бастаса спада у источну скупину сјеверозападног огранка источнохерцеговачког (херцеговачко-крајишког) дијалекта. Досад објављени радови о прозодијском нивоу басташкога говора<sup>2</sup> потврдили су наведене изоглосе и, сасвим очекивано, показали да је то акценатски систем који је заснован на законитостима Вукове и Даничићеве норме (в. Козомара 2023а, 2023б, 2023в).

3. Дијалекатски материјал који се овдје представља већином је издвојен из архиве коју посједује аутор овог рада. У циљу добијања што исцрпнијег корпуса, у додатном истраживању обрађене су све ријечи које се нису нашле у нашој грађи а наводи их Даничић, те ријечи из доступних рјечника српског језика које се употребљавају у говору Бастаса. Као у претходним радовима о акценатском систему басташкога говора (Козомара 2023а, 2023б, 2023в), и овдје ће фокус истраживања бити на приказу прикупљене грађе и њеној компарацији са подацима из Даничићевих акценатских студија и монографија о западнијим и неким другим сродним ијекавским говорима, те са онима наведеним у истраживању сусједних икавских говора ливањско-дувањскога говорног типа.

## II. ГРАЂА

4. Начин представљања дијалекатске грађе урађен је по моделу да се након најаве појединих Даничићевих акценатских типова прво наброје све двосложне именице средњег рода које се у говору Бастаса јављају са таквом акценатском парадигмом, а затим се упућује на ријечи из Даничићевог списка које су се прилагодили неком другом акценатском типу.

Након набрајања појединачних ријечи и коментара о судбини акценатских алтернација, за сваки акценатски тип наведени су примјери везаног говора, издвојени из дијалекатске грађе која је била полазна основа за овај рад.

<sup>2</sup> Изузимајући детаљно проучене акценте ријечи у говору Срба Лапачког поља (Драгичевић 2009), за описе већине осталих западнијих српских говора може се констатовати да су у њима прозодијски системи прилично скромно обрађени, па се засад могу дати само претпоставке о појединим изопрозодемама.

## Именице с непроширеним основама

5. Даничићеву акцентску категорију *вино–вина* (1925: 61–62) у говору Бастаса имају следеће именице:

*биће, брање, брвно, вапно, вино, влакно, врата, врење, гл<sup>н</sup>јето<sup>3</sup>, гл<sup>н</sup>јездо, дејство, друштво, Дувно, знање, зрење, иће, Јајце, језгро, клање, клатно, кл<sup>н</sup>јешта, крило, кумство, легло, лећа, Ливно, Л<sup>н</sup>јевно, мл<sup>н</sup>јeko, оје, писмо, пиће, пјанство, платно, право, прање, прело, с<sup>н</sup>јело, стабло, стање, сукно, ткање, трење, трoјство, уста, чојство.*

Именица *руно*, коју Даничић наводи у овом акцентском типу, у говору Бастаса припада категорији *месо–меса*.

Код аутохтоних информатора редовно је биљежено *цр<sup>н</sup>јéво–цр<sup>н</sup>јéва*, а Даничићев тип *цр<sup>н</sup>јéво–цр<sup>н</sup>јéва* одлика је говора из новијег времена.

Као и код Даничића, колебање се јавља само у облицима генитива множине ових именица, при чему:

- а) дугоузлазни акцент остаје сачуван ако се основа завршава на један сугласник или се скупина од два сугласника не раздваја непостојаним *a*: *винā, вратā, кл<sup>н</sup>јештā, крилā, устā* итд.;
- б) дугоузлазни акцент алтернира у дугосилазни ако се таква сугласничка скупина неутралише вокалом *a*: *влāкāнā, дрūштāвā, стāбāлā* и сл., а тако је и *брвāнā* – према Даничићевом *брвāнā*.

У свим осталим позицијама сачуван је основни акцентат.

Примјери:

пoчeлo билo *брāње*, прeлaз<sup>н</sup>ли прeкo *брвнa*, зaм<sup>н</sup>јeшāј мaлo *вaпнa*, дoбрo бyдe и зa *вино*, склoни сe с *врaтā*, кaт пoчмe *врeње*, *гл<sup>н</sup>јeтoм* ћy тo иcјeћи, имā шврāчић *гл<sup>н</sup>јeздā*, y свoм *дрūштвy*, избјeгли из *Дyвнa*, вoлијo би мy *знāњу* нeк нe знāм ти штā, билo и *ићa* и *пићa*, y *Јaјцy* жив<sup>н</sup>ли, дoк прoђe *клāње*, нe мoш тo нeгo *кл<sup>н</sup>јeштимa*, нeмoј, *крилo* мoдe, тo је прeплeтeнo *кyмствo*, тy им је *лeглo*, yби пo *лeћ<sup>н</sup>мa*, y *Ливнo* ишo y шкoлу, дo *Л<sup>н</sup>јeвнa* дaн oдa, нaп<sup>н</sup>и сe кicелoк *мл<sup>н</sup>јeкa*, тo сe звaлo кривo *oje*, дoбили *писмo*, aј нa *пиће*, нeмā никв<sup>н</sup> *прaвā*, нoс<sup>н</sup>ли нā врeлo нa *прaње*, врāхaлa сe с *прeлa*, дoк сy билa *с<sup>н</sup>јeлa*, јeднo двāec<sup>н</sup> *стāбāлā*, кaквo је *стāње*, oвoгā ми *трoјствa*, oтe из *устā*, нeмā тy *чoјствa*.

6. Према Даничићевом акцентском типу *месо–меса*: (1925: 62–63) изговарају се именице:

*блāго, бoрјe, брāво, Врāње, Грāво, грмље, грeбље, грoбље, дрвље, жбyње, здрāвље, зeље, злāто, зрње, иње, коље, лииће, мeсо, мливo, мoре, нeрјe, нивo, Прoвo, прyће, рoбље, сaће, с<sup>н</sup>јeно, слāвље, смиле, сyнце, тeло, т<sup>н</sup>јeсто, трње, трyње, yиће, цaрствo, цe<sup>н</sup>јeће, цр<sup>н</sup>јeво, ийбље, итйво.*

<sup>3</sup> Континуанте *ије* настале од некадашњег дугог *јата* традиционално посматрамо као један слог, те су се и такви примјери нашли у нашој грађи. У говору Бастаса, ако се занемаре изузеци, типични су следећи рефлекси:  $\text{Ĵ} > \text{јe}$ ,  $\text{Ĵ} > \text{јe}$ ,  $\text{Ĵ} > \text{јe}$ . „То су фонетски специфичне једносложне секвенце настале од дифтонга чија су два елемента раздвојена прелазним *ј*. Јача асимилаторна снага другог, отворенијег елемента старог дифтонга његов високо затворени први дио свела је на редукован вокалски елемент боје *и*, који је изгубио слоготворност, што је истовремено, дисимилационим процесом, условило да се прелазно *ј* изразитије реализује, да ојача у фонетском смислу” (Рамић 1999а: 421).

Даничићеви акценатски ликови *гвѡжѣ*, *грѡжѣ*, *прѡшѣ*, *снопѣ* и *уѣ* овдје су се прилагодили категорији *ѡко–ѡка*, а форма *стаѡо* промјени *пѣро–пѣра*.

Већина именица из овог акценатског типа има стабилан основни акценат, који понекад (не и обавезно) алтернира у дугоузлазни у локативу јединине у: у *злату*, на *мѣсу*, у *сјѣну*, по *тѣлу*.

Промјена акцента забиљежена је (као и код Даничића) у облику множине именице *сијено*: *сјѣна–сјѣнѡ–сјѣнѡма*.

Примјери:

ѡстало *блатѡ* (= стока) у подруму, закѡљи по пѣторѡ *брѡвѡ*, станѣм љ *Грѡву*, *грѡбѣ* оградѣли, на ме *ѡрѡвѣ* и камѣње, сѡмо да ѣ *зѡрѡвѡ*, ѡѣмо *зѣѡ* за рѣчак, нашли *златѡ*, *зрѣ* прѡво сѣтно, ѡватѣло се *иѣѣ*, рѡстѡво *кѡѣ*, *лиѡшѣ* трѣбѡ пѡкупѣти, сѡмо да му је *мѣса*, *ѣдѣ* на *мѡре*, кокѡшѣѡ *пѣрје*, гѡјбу *пѡва* ѡзми, *живѡ рѡбѣ*, свѣ прѡзно *сѡшѣ*, лѣжи на *сјѣну*, пѡчѣло *слѡвѣ*, *ѣмѡ смѡѡ* на Барјѡку, *вѣди* прѡм *сѣнѡм*, свѣ избѡѡло по *тѣлу*, *убѡци љ трѣ*, пѣно *трѣѡ*, крѡтко ти бѣ *ѡрѣство*, лѣјѣпа *ѡвѣѣ* код њѣ, пѣрисѡ слѣјѣпѡ *ѡрѣѣ*.

#### 7. Као *пѣро–пѣра* (Даничић 1925: 64) акценат имају:

*бјѣство*, *брѡство*, *вѡше*, *гвѡжѡ* (пл. тант.), *Грѡ* (назив земљѡшне парцеле, пл. тант.), *ѡѡбро*, *ђѡло*, *звјѣрство*, *зѡрѡство*, *крѡста*, *лѣто*, *љѡство*, *ѡро* (= орах), *пѣро* (репна), *плѣше*, *пѣса*, *рѣбро*, *сѣдло*, *сѣло*, *смѣше*, *срѣбро*, *срѣство*, *срѡство*, *стаѡо*, *стѡкло*, *ѡѡкло*, *чѣло*.

У говору Бастаса Даничићев акценат именице *кѡпѣ* прѣшаѡ је у категорију *ѡко–ѡка*.

У множинским облицима, за чије акценте је Даничић понекад био у дилеми<sup>4</sup>, подударѡње са стањѣм код Даничића специфично је код акценѡта именице *сѣло*: *сѣлѡ–сѣл(ѡ)ма*<sup>5</sup>, али су различити акценти у множини именица *рѣбро* и *сѣдло*: *рѣбрѡ–рѣбр(ѡ)ма*, *сѣдл(ѡ)ма* (код Даничића *рѣбрѡрѡ*, *сѣдѡлѡ*; *рѣбрѡма*, *сѣдлѡма*).

Остале ријѣчи које су биљежене у множинским облицима у номинѡтиву и акулѡзиву множине имају крѡкоузлазни акценат, а у другим падежѡма стање је слѣдеће:

*Грѡлѡ*, *крѡстѡ*, *пѣрѡ*, *плѣшѡ*, *пѣсѡ*, *чѣлѡ*; *Грѡл(ѡ)ма*, *крѡст(ѡ)ма*, *пѣр(ѡ)ма*, *плѣш(ѡ)ма*, *пѣс(ѡ)ма*, *чѣл(ѡ)ма*; *ѡбѡрѡ*, *срѣстѡвѡ*, *стѡкѡлѡ*; *ѡѡбр(ѡ)ма*, *срѣств(ѡ)ма*, *стѡкл(ѡ)ма*.

Примјери:

ѡбро *вѡше*, рѡзапнѣ *гвѡжѡ*, чѡвали ѡвѣе у *Грѡлѡма*, крај нѡлѣкѡг *ѡѡбра*, нѡсѣли *ђѡло*, *нѡкакѡ* нам *зѡрѡство*, прѣд *лѣтом* шѡка мѣртѡи чѣлѡ, нѣмѡ тѣ *љѡства*, сѣтно ко *ѡро*, глѣѡбѡ у *плѣше*, бѣје се у *пѣса*, нѡјѡвлѡим *рѣбрѡ*, пѡ њѣвѡим *сѣлѡма*, *смѣше* ѡднѣси, нѣмѡ *срѣстѡвѡ*, *ѡѡплѡ стѡкло* на прѡзору, на *чѣлу* ѡмладѣнѣ.

<sup>4</sup> „Има неколико речи за које не знам међу које од горњих иду” (Даничић 1925: 63).

<sup>5</sup> Говор Бастаса припада скупини српских говора у којима су чѣсте рѣдукције вокала, нарѡчитѡ вокала *ѡ* у постакценѡтској позицији. Рѣдукције могу бити дјѣлимичне и потпуне, маѡа су чѣсти и случѡјѣви стандардне артикулѡције. Ријѣчи које прѣдстављѡју репрезѡнативне узорке а у којима се појѡвљѡје такѡ ѡ – наводимо по горѡнаведѡном обрѡсцу: *сѣл(ѡ)ма*, *рѣбр(ѡ)ма* итд.

8. По Даничићевом акценатском типу *ѡко–ѡка* (1925: 64) карактеристичне су именице:

*блѡто, браишо, брѡдо, витло, врѡло, гвѡжђе, грѡжђе, грѡло, дјѡло, жѡто, звѡно, јѡто, јѡло, јуѡтро, клѡпко, кѡла, кѡло, кѡпље, кѡпно, љѡто, мѡсло, мјѡсто, њѡдра, ѡко, пѡло, плѡто, пѡље, прѡсо, прѡише, рѡло, рѡво, сѡло, свјѡтло, сврѡло, сѡто, слѡво, снѡпље, срѡце, љѡво, љѡве, шѡло.*

Из ове Даничићеве акценатске категорије у говору Бастаса именице *братство* (са ликом *брасво*), *воше*, *стадо* и *чедо* прешле су у тип *пѡро–пѡра*, а именице *море* и *уише* прилагодили су се типу *мѡсо–мѡса*.

Основни акценат потпуно је стабилан у свим облицима једнине.

У множинским формама појединих именица често се преплићу Даничићеве акценатски типови, те је биљежено:

*брѡда/брѡда, врѡла/врѡла, жѡта/жѡта, звѡна/звѡна, мјѡста/мјѡста, пѡља/пѡља, свјѡтла/свјѡтла; брѡѡ/брѡѡ, врѡѡ/врѡѡ, жѡтѡ/жѡтѡ, звѡнѡ/звѡнѡ, мјѡстѡ/мјѡстѡ, пѡљѡ/пѡљѡ, свјѡтѡлѡ/свјѡтѡлѡ; брѡд(и)ма/брѡд(и)ма, врѡл(и)ма/врѡл(и)ма, жѡт(и)ма/жѡт(и)ма, звѡн(и)ма/звѡн(и)ма, мјѡст(и)ма/мјѡст(и)ма, пѡљ(и)ма/пѡљ(и)ма, свјѡтл(и)ма/свјѡтл(и)ма.*

Искључиво основни акценат карактеристичан је за именице: *јуѡтра, њѡдра; јуѡтѡра, њѡдѡра; јуѡтрима, њѡдѡрима*, које у генитиву множине имају непостојано *а*.

Ако у генитиву множине нема таквог *а*, краткосилазни акценат алтернира у дугосилазни у именицама: *јѡла, кѡла* (пл. тант.), *кѡла* (према *коло*), *љѡта, сѡта, срѡца; јѡлѡ, кѡлѡ, кѡлѡ, љѡтѡ, сѡтѡ, срѡѡ; јѡл(и)ма, кѡл(и)ма, кѡл(и)ма, љѡт(и)ма, сѡт(и)ма, срѡ(и)ма.*

Именица *слово* у множини има различиту акценатску парадигму од Даничићеве: *слѡва–слѡвѡ–слѡвима* (код Даничића: *слѡво : слѡвѡ*).

Множински облици *ѡко* и *ѡво* редовно се јављају у прозодијским ликовима: *ѡчи, ѡши; ѡч(и)ју, ѡш(и)ју; ѡч(и)ма, ѡш(и)ма.*

Примјери:

*блѡто* до кољѡнѡ, са *браином* поспѡм, гѡре преко *брѡда*, на *витло* се стѡвљало, *врѡла* навалѡ, ѡ старѡ *гвѡжђе* баѡци. сѡк од *грѡжђа*, стѡде ми ѡ *грѡлу*, прѡшѡ преко *жѡта*, чује се *звѡно*, цѡјѡло *јѡто*, ѡви је *јуѡтѡра* лѡдно, смѡтѡ се у *клѡпко*, добрѡје му *кѡла*, ѡвати се ѡ *коло*, да сѡ дочѡпати *кѡпна*, преко *љѡта* бѡљѡ бѡдѡм, тѡ ѡ њѡгово *мѡсло*, на више *мјѡстѡ* бѡло, донѡси *јѡбуку* ѡ *њѡдрѡма*, *ѡко* мѡѡе, ѡ *пѡљу* нашом, сѡгђѡло *прѡише*, цѡре *рѡво* донѡсѡле, ѡтрни *свјѡтло, сѡто* и решѡто, знѡла свѡ *слѡва*, ѡ-срѡца му дѡѡ, цигѡра за *ѡвом*, слѡбо на *ѡљу* прѡжим.

#### Именице са проширеном основом

9. За именице које имају дугоузлазни акценат у номинативу једнине (Даничић 1925: 71) типично је следеће.

Као код Даничића, у басташком говору постоји само једна ријеч с основом на *н* и има идентичне акценте Даничићевим: *врѡјѡме–врѡмена–врѡмену; врѡмѡне–врѡмѡнѡ–врѡмѡн(и)ма.*

Међу оваквим именицама с основом на *т* стање је подударно као код Даничића у: *дѡјѡте–дѡјѡтѡта–дѡјѡтѡту*, вокатив: *дѡјѡте.*

Сачуван примарни, дугоузлазни акценат имају све остале именице обухваћене овим акценатским типом: *бравче–бравчета–бравчету*, па тако и: *ћа́че, зво́нце, ја́е, ју́не, кёрче, ку́мче, па́рче, сви́њче, у́же*. (Код Даничића акценат именица *јаје, јуне, парче* и *свињче* припада типу *дијете–дјетета*.)

Мало је ријечи из ове групе које се јављају у множини. Оне које знају за множинске облике имају овакву акценатску парадигму: *зво́нца–зво́нца̄–зво́нци(у)ма; ја́ја–ја́ја̄–ја́ји(у)ма; ја́јца–ја́јца̄–ја́ји(у)ма*.

За исказивање облика множине чешће се употребљавају збирне именице, а ово су њихови типични акценти: *ју́на̄д–ју́на̄ди; ку́мча̄д–ку́мча̄ди, па́рча̄д–па́рча̄ди, сви́ња̄д–сви́ња̄ди*.

Примјери:

л<sup>н</sup>јапа *врѣмена* ђвије дана̄, у стар̄а *врѣмена*, на *вр<sup>н</sup>јеме* стигло;  
није вако̄г *дјетета*, чува̄ј се, *д<sup>н</sup>јете*, док си млат̄;  
пекли два *бравчета*, дебе<sup>н</sup>ло *бравче*, не дйр̄ај *дјетета*, ймам дво̄е *дјецѣ*, стйже мо̄е  
*ћа́че*, йспржи ми два *ја́ета*, задр̄о ко *ју́не*, йма̄ ли *кёрчета*, то̄ ми је *ку́мче*, вѣзало се с *у́же-том*.

10. Са дугосилазним акцентом на 1. слогу (Даничић 1925: 71–72) долазе именице: *бли́зне, двй́зе, дѣрле, дрв́це, ждр<sup>н</sup>јѣбе, пра́се*.

Већина именица из ове групе има непромијењен основни акценат, па је као *бли́зне–бли́знета–бли́знету* једнако и у акценту форми: *двй́зе, дѣрле, дрв́це, ждријебе* (код Даничића *бли́знета, двй́зета, ждрѣбета*).

Из овог типа издваја се: *пра́се–пра́сета–пра́сету*, гдје је редовна алтернација у краткосилазни акценат.

Умјесто множине, у говору Бастаса биљежени су само облици збирних именица на *-ад*: *бли́зна̄д(т), двй́за̄д(т), дрв́ца̄д(т), ждрѣба̄д(т), пра́са̄д(т)*<sup>6</sup>, чији је акценат непромјенљив у читавој парадигми.

Примјери:

ђва̄ ље *бли́зне*, ништа ђно̄ *дѣрле*, ни *дрв́цета* за нало̄ж<sup>н</sup>ти, куп<sup>н</sup>ли *ждр<sup>н</sup>јѣбе*; било до̄ста  
*бли́зна̄ди*, накупи те̄ *дрв́ца̄ди*, ваља̄ј се ко *ждрѣба̄д*.

11. С краткоузлазним акцентом на 1. слогу (Даничић 1925: 72) јављају се следеће именице: *ко̄њче, мо̄мче, па̄ишче, сйр̄ће, те̄ле, штѣне*.

Акценти наведених именица потпуно су компатибилни са Даничићевим – непромјенљиви су у облицима јединине, а у колективним именицама на *-ад*, које врше функцију множинских облика, долази до алтернације у краткосилазни акценат: *мо̄мча̄д–мо̄мча̄ди; па̄ишча̄д–па̄ишча̄ди* итд.

Примјери:

ђклѣн йдѣ *мо̄мче, па̄ишче* спрѣ̄а на̄ ме, чува̄ј се *па̄ишцета*, по̄лијем й са *сйр̄ћетом*, јѣфти-но̄ *те̄ле*, жа̄ му било *штѣнета*; вйдѣ̄ на̄шѣ̄ *мо̄мча̄ди*, ђна̄̄ *па̄ишча̄д*, йма̄ ли *те̄ла̄ди* на̄ пӣјаци, ђстала *штѣна̄д*<sup>н</sup>.

<sup>6</sup> Десоноризације финалних звучних сугласника честе су у басташком говору. Начин обиљежавања њиховог (не)јављања у појединим ријечима овдје је урађен по моделу наведеном у претходној фусноти.

12. Краткосилазни акценат на 1. слогу (Даничић 1925: 72) у говору Бастаса имају:

- а) именице чија се основа завршава на *t*: *буре, зуче, дрво, дугме, јање, јаре, кџме, клупче, крме, лане, луче, маче, паче, пиле, пуче, тиче, туче, ћебе;*
- б) именице с основом на *n*: *брџме, виме, њме, плџме, рџме, сџме, тџме, шљџме;*
- в) с основом на *s*: *небо, чудо.*

Све именице под а) у облицима једнине имају (као код Даничића) неизмијењен основни акценат.

Неке од њих знају за облике множине и јављају се са следећим акценатским ликовима: *зучићи, јањци, јарћи, мачћи, пачћи, пилћи, тичћи.* Напоредо са њима долазе облици колективних именица на *-ад*: *зучад(т), јањад(т), јарад(т), мачад(т), пачад(т), пилад(т), тичад(т).* Уз изузетак *јањци-јањци-јањцима-јањци-јањци*, нема алтернација краткосилазног акцента.

Искључиво као збирне именице биљежене су: *бурад(т), дрвљад(т), дугмад(т), кџмад(т), клупчад(т), крмад(т), ланад(т), пучад(т), ћебад(т),* редовно са сачуваним основним акцентом.

И код именица под б) и в) стање је подударно са оним код Даничића – у једнини акценат остаје непромијењен, а у множини је досљедно: *имџна, рамџна; имџна, рамџна; имџн(и)ма, рамџн(и)ма; небџса-небџса-небџс(и)ма* и сл.

Примјери:

- за именице под а): пуно *буре* ракије, *о-дрвета* направим, *отпало* ти *дугме*, *јање* за њим *ода*, *печу* *јаре*, ко *крме* *дџбџ*, *луче* *баб*чно, *пришло* *маче*, *није* *онок* *мачета*, *купили* *четри* *пилета*, *покријем* се *ш* *ћебетом*; *добри* му *јањци*, *подав*ти вас ко *мач*ће, *бацидџ* *пил*ћима, *з*јевају ко *тич*ћи; *даџ* сву *бурад*м, *једни* чува*ли* *јањат*, *једни* *крма*т, *полегли* ко *кџмад*м, *имџ* ли *крма*ди, *остало* *пџ*оро *пил*ади;
- за именице под б): *вазда* *брџме* за *вра*том, *на*текло *јџ* *виме*, *нема* *ништа* *вимена*, *не* *сје*хам се *њ*мена, *нос*и *пу*шку на *рџ*мену, *од* *гла*мочкџк *сџ*мена, *док* му *от*врднџ *тџ*ме, *испот* *шљџ*мена *гн*јџздо;
- за именице под в): *у* *небо* *гле*дџ, *чу*је се до *небџ*са, *чу*дом се *чу*дџ, *чу*дџса *бџ*ја.

### III. Закључне напомене

13. Након детаљног поређења презентоване грађе са стањем код Даничића, закључујемо да акценти двосложних именица средњег рода у говору Бастаса показују велику подударност са Даничићевим (кодификованим) акцентима. Како је и било реално очекивати на основу ранијих истраживања, показало се да су одступања од норме углавном у вези са преласком из једне у другу акценатску врсту и јављањем акценатских дублета, што је резултат интерференције различитих акценатских типова.

Уз већ дату напомену да је прозодијски ниво западних српских говора слабо истражен, ипак на основу компарације са подацима из монографских описа ове скупине говора у којима су посебно анализирани акценти именица средњег рода (в. Петровић 1973: 30, Петровић 1978: 191–192, Драгичевић 2007: 356, Драгичевић 2009: 313–315 и 318–320, Козомара 2016: 671–672, Козомара 2023г: 74–75, Цукут 2021: 87–88) даље можемо закључити да се говор Бастаса уклапа у општу слику и да нема посебности које га диференцирају од осталих говора из наведеног ареала.

Велика је сличност и са стањем у удаљенијим српским ијекавским говори-ма (в. нпр. Вуковић 1940: 247–253, Тешић 1977: 178–179, Станић 1982: 122–123, Николић 1991: 115–120 и литературу на коју је тамо упућено), као и са икавским говорима ливањско-дувањског говорног типа (в. Рамић 1999б: 350).

На крају, према необјављеној дијалекатској грађи из западних српских говора коју посједује аутор овог рада, а која знатно употпуњује слику из ранијих истраживања, претпостављамо да би стабилни акценатски ликови именица *љве*, *звѡжђе* и *грѡжђе* могли бити још једна изопрозодема која употпуњује неке изоглосе карактеристичне за говоре „западније од Гламоча, Шипова, Мркоњић Града, Кључа, Санског Моста, Приједора и Козарске Дубице [...] Уз накнадне провјере, моћи ће се потпуно прецизно одредити граница [...]” (в. Козомара 2023в: 29). Ипак (као и у претходно цитираном раду), и овдје остајемо при знатној дози резерве, уз наду да ће ускоро бити урађена испитивања која ће омогућити прецизне закључке.

## ЛИТЕРАТУРА

**Вуковић 1940:** Ј. Вуковић, Акцент говора Пиве и Дробњака, *Српски дијалектолошки зборник*, X, 187–417.

**Даничић 1925:** Ђ. Даничић, *Српски акценти*, Београд: Српска краљевска академија.

**Дешић 1976:** М. Дешић, Западнобосански ијекавски говори, *Српски дијалектолошки зборник*, XXI, 1–316 + карте.

**Драгичевић 1986:** М. Драгичевић, Говор личких јекаваца, *Српски дијалектолошки зборник*, XXXII, 7–238 + карте.

**Драгичевић 2001:** М. Драгичевић, Најзападнији српски говори данас, *Зборник за српски језик, књижевност и умјетност*, I, Бања Лука, 79–89.

**Драгичевић 2007:** М. Драгичевић, О говору Срба Бање Врућице крај Теслића I (фонетске и морфолошке особине), *Српски дијалектолошки зборник*, LIV, 323–401.

**Драгичевић 2009:** М. Драгичевић, Акценти ријечи у говору Срба Лапачког поља, *Српски дијалектолошки зборник*, LVI, 277–371.



**Ивић 1956:** П. Ивић, *Дијалектологија српскохрватског језика (Увод и што-кавско наречје)*, Нови Сад: Матица српска.

**Ивић 1994:** П. Ивић, *Српскохрватски дијалекти (њихова структура и развој)*, I књига, Сремски Карловци – Нови Сад: Издавачка књижарница Зорана Стојановића.

**Ивић 1996:** П. Ивић, О језику, у: З. Каличанин (ур.), *Република Српска Крајина*, Книн – Београд: СКД Српско културно друштво „Зора” – Радничка штампа, 143–158.

**Козомара 2002:** Д. Козомара, Млинарска терминологија Бастаса, *Зборник за српски језик, књижевност и умјетност*, II–2, Бања Лука, 197–200.

**Козомара 2016:** Д. Козомара, Фонетске и морфолошке особине српских посавских говора између Врбаса и Украине, *Српски дијалектолошки зборник*, LXIII, 579–733.

**Козомара 2018:** Д. Козомара, Судбина вокалских скупина у говору Бастаса, *Српски језик – студије српске и словенске*, XXIII, 513–522.

**Козомара 2019:** Д. Козомара, Вокалске редукције у говору Бастаса, *Наш језик*, књ. 50, св. 2, 657–664.

**Козомара 2022:** Д. Козомара, Фонетске особине говора Бастаса, *Српски дијалектолошки зборник*, LXIX, 1–102.

**Козомара 2023а:** Д. Козомара, Преношење акцената на проклитике у говору Бастаса, у: Б. Бабић (ур.), *Зборник научних радова у част проф. др Мирку Скакићу*, Бања Лука: Универзитет у Бањој Луци, Филолошки факултет, 315–333.

**Козомара 2023б:** Д. Козомара, О судбини поста акценатских дужина у говору Бастаса, *Филолог, часопис за језик, књижевност и културу*, XIV/27, 307–326.

**Козомара 2023в:** Д. Козомара, Акцентат једносложних именица мушког рода у говору Бастаса, *Филолог, часопис за језик, књижевност и културу*, XIV/25, Филолошки факултет у Бањој Луци, 115–151.

**Козомара 2023г:** Д. Козомара, *Говор Чечаве*, Бања Лука: Матица српска, Друштво чланова Матице српске у Републици Српској.

**Николић 1970:** Б. Николић, *Основи млађе новоштокавске акценатуације*, Библиотека ЈФ, Нова серија 1, Београд: Институт за српскохрватски језик.

**Николић 1991:** М. Николић, Говори србијанског Полимља, *Српски дијалектолошки зборник*, XXXVII, 1–549.

**Петровић 1973:** Д. Петровић, *О говору Змијања*, Библиотека ЗФЛ, Нови Сад: Матица српска.

**Петровић 1978:** Д. Петровић, *Говор Баније и Кордуна*, Нови Сад – Загреб: Матица српска – Просвјета.

**Пецо 1971:** А. Ресо, *Osnovi akcentologije srpskohrvatskog jezika*, Beograd: Naučna knjiga.

**Рамић 1999а:** Н. Рамић, Стање континуаната јата у говору Срба доњег Ливањског поља, *Српски језик – студије српске и словенске*, IV, 419–446.

**Рамић 1999б:** Н. Рамић, Ливањско-дувањски говорни тип, *Српски дијалектолошки зборник*, XLVI, 263–426.

**Рамић 2008:** Н. Рамић, Акценат именичких замјеница у говору Богдаша, у: М. Ивић и С. Реметић (рец.), *Зборник института за српски језик САНУ I, посвећено др Драгу Ђутићу поводом 75-годишњице живота*, Београд: Институт за српски језик САНУ, 486–493.

**Станић 1982:** М. Станић, Ускочки акценат, *Српски дијалектолошки зборник*, XXVIII, 63–191.

**Тешић 1977:** М. Тешић, Говор Љештанског, *Српски дијалектолошки зборник* XXII, 159–328 + карта.

**Црњак/Козомара 2018:** Д. Црњак, Д. Козомара, Ткачка лексика Бастаса, у: Д. Козомара и С. Цукут (ур.), *Зборник радова посвећен проф. др Милану Драгичевићу*, Бања Лука: Филолошки факултет, 124–141.

**Цукут 2021:** С. Цукут, Српски говори Шипова, *Српски дијалектолошки зборник*, LXVIII, 1–158.

**Чустовић 1961:** Ђ. Čustović, Narodni govor, *Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, Etnologija*, 91–117.

---

Dragomir V. Kozomara

WORD STRESS IN TWO-SYLLABLE NOUNS OF THE NEUTER GENDER  
IN THE VERNACULAR OF BASTASI

Summary

This paper provides an overview of the types of word stress in two-syllable nouns of the neuter gender in the vernacular of Bastasi, a village situated in the municipality of Bosansko Grahovo. After comparing the dialect research material with the norms provided by Daničić, it has been ascertained that, in terms of prosody, the analysed nouns are highly comparable to those that have been codified, which points to the applicability of the Daničić's accentuation norms in this research. Occasional deviations from both current accentuation standards and the Daničić's norms are to be considered generalizations resulting from interference among various types of word stress. Such generalizations are known to have also occurred in other Neo-shtokavian dialects. Therefore, their occurrence was highly expected in this material, as well.

The analysed dialect research material has been compared with similar Serbian vernaculars, as well as the Ikavian dialect types which prevail in the region.

**Keywords:** The Bastasi vernacular, two-syllable nouns of the neuter gender, word stress, Daničić, Daničić's accentuation type, Western Serbian dialects, Eastern Herzegovinian (Herzegovina-Krajina) dialect.